

УДК 159.92

ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТВОРЧИХ ПРОФЕСІЙ: ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ

Возна В.Ю.

науковий кореспондент
Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України
(м. Обухів)

У статті на підґрунті результатів теоретичного аналізу та даних експериментального дослідження представлений взаємозв'язок параметрів: ціннісне ставлення до професії та мотиваційна готовність до професійної діяльності. Виявляються специфічні особливості ставлення до професії майбутніх режисерів, дизайнерів, музикантів.

Ключові слова: майбутні режисери, дизайнери, музиканти, мотиваційна готовність до професійної діяльності, ціннісне ставлення до професії.

Постановка проблеми дослідження. У теорії ставлення, що запропонована В.Мясіщевим, увага акцентується на тому, що система відносин є складним утворенням, тому можливими є прояви усталеного (позитивного, негативного, нейтрального), але й суперечливого ставлення (загальне позитивне ставлення до предмету у цілому може поєднуватись з негативним ставленням до його властивостей та якостей або навпаки). Складна структура ставлення, що вирізняє когнітивний, емоційний, поведінковий компоненти, зумовлює можливість невідповідності знання щодо значущості предмету й реального вияву ставлення у поведінці людини.

Поняття «ціннісне ставлення», котре уведено у психологічну науку О.Донцовим, виражає особистісну значущість для людини матеріальних, соціальних, культурних, моральних та інших явищ, що переживаються у якості цінностей.

Як структурні одиниці ціннісного ставлення постають: спрямованість особистості (Л.Божович); ціннісні орієнтації, що визначають поведінку людини й характер міжособистісних відносин (Г.Массон); ціннісні установки, котрі впливають на прояв окремих актів поведінки, що реалізуються у типових ситуаціях (В.Ядов, І.Зотов, М.Бобнева). Провідною у реалізації ціннісного ставлення, на думку О.Донцова, виступає спрямованість особистості.

Незалежно від усвідомлення ціннісного ставлення, таке ставлення має дієву силу, є внутрішнім регулятором поведінки. Однак, усвідомлення ціннісного ставлення є визначальним, тому що дає можливість здійснити його перенесення з однієї сфери життя до іншої (О.Донцов).

Ціннісне ставлення до професії, життя як наукова дефініція в психології майже не представлено, досліджень психологічного змісту ціннісного ставлення до професійної діяльності замало. Проте у філософії (Ф.Михайлов, Л.Фесенкова) обґрунтовується необхідність осмислення такого поняття. Впродовж ХХ стліття відбувалася переоцінка традиційних цінностей, спрямованість масової свідомості на утилітарні цінності знищує моральні та духовні ідеали гуманізму (І.Сілуянова, П.Беннер, К.Томпкінс), тому розвиток ціннісного ставлення до професії, життя, на думку філософів, є гострою проблемою сучасності.

Ціннісне (не ціннісне) ставлення до професії віддзеркалюється в усіх сферах життя, зумовлює політичні, економічні, соціокультурні, міжособистісні стосунки. Так, Л.Фесенкова відмічає, що за поширення уявленням про цінності життєдіяльності особистості дуже часто приховується знецінене ставлення до діяльності, життя, що має прояв у людських стосунках у вигляді егоїзму, егоцентризму, прагматизму, агресивності та ін. У творчості моральна бідність має прояв у технологізованості процесу створення «продукту», що оцінюється як бездушність (М.Семенов). Отже, ціннісне ставлення до професії й життя є суттєвою необхідністю.

Отже метою нашої статті є визначення теоретичних положень й результатів експериментального дослідження специфіки прояву ціннісного ставлення до професії у професійному становленні майбутніх фахівців режисерів, дизайнерів, музикантів.

Результати теоретичного дослідження проблеми. Встановлення ціннісного ставлення до професії є більш ймовірним, якщо підґрунтям професійної мотивації майбутніх фахівців -

режисерів, дизайнерів, музикантів є спрямованість на ціннісне ставлення до людини, життя, світу, краси, у структурі ціннісних орієнтацій – духовно-моральні цінності креативного та альтруїстичного характеру, а також професійно-пізнавальні установки щодо служіння Любові, Краси, Людині (О.Фонарьов, Е.Доун, Е.Лоуї та ін.). У творчих професіях ціннісне ставлення до професії, життя виявляється у готовності майбутніх режисерів, дизайнерів, музикантів вести духовний діалог через власну професійну діяльність з людиною, враховуючи її потреби, особливості ситуації, соціуму, історичних подій (Г.Малигіна, А.-М. Гетманн-Сиферт та ін.)

Підходи щодо розвитку ціннісного ставлення до професії, життя ще майже не розроблені, проте філософи, соціальні психологи акцентують увагу на тому, що в основі такого ставлення полягають певні світоглядні позиції, від яких залежить розуміння природи цінностей, життя, людини (І.Сілуянова, Л.Фесенкова).

У дослідженнях особливостей розвитку ціннісної сфери визначається, що ще у юнацькому віці відбувається становлення самостійності, відповідальності людини за власні дії, вчинки, здібність приймати смисложиттєві рішення, закріплення світоглядних орієнтацій, визначення перспектив та цілей життя, розбудова життєвої стратегії, професійне самовизначення й вибір партнера для життя, спрямованість до самоздійснення (О.Сапогова, О.Толстих).

Особистісне та професійне самовизначення, що є характерними для віку пізньої юності, визначають зазначений віковий період як сенситивний задля розвитку ціннісно-сислової сфери, котрий є природнім або сформованим в умовах виховання та освіти. Особливістю молоді є її відособленість від дорослих (батьків, викладачів), максималізм, нетерпіння до моралізаторства, стремління щодо незалежності, протистояння консервативності старшого покоління, що ускладнює вплив дорослих на розвиток ціннісної сфери молодих людей. Окрім цього, спрямованість до реалізації індивідуальних можливостей знижує рівень ідентифікації себе з іншими й надає можливість для набуття особистісних властивостей, трансформація їх у власні принципи життя.

Проте, ціннісна криза, що охоплює сучасне суспільство, редукування у суспільній свідомості духовно-моральних цінностей, просування гедонізму та егоїзму блокує прояву та розвитку глибинних особистісних цінностей. У соціологічних та соціально-психологічних дослідженнях ціннісно-мотиваційної сфери молоді зафіксовано превалювання утилітарно-прагматичних цінностей егоїстичного та споживацького характеру (В.Лісовський, Н.Лебедева, С.Волочков, Д.Єрмоленко), егоїстично-прагматична мотивація молоді, котрі обирають творчі професії (Г.Денісова, Р.Шогенов та ін.). Ці дані говорять про те, що ціннісна криза сучасного суспільства є характерною для молоді й підтверджують актуальність вивчення умов для цілеспрямованого розвитку ціннісної сфери молоді у бік духовно-моральних цінностей та пошук оптимальних засобів освіти як становлення особистості.

Тренінг емоційно-ціннісного ставлення, ґрунтується на низці теоретичних положень і методичних прийомів. Це, насамперед, основні положення суб'єктно-ціннісного аналізу, методика вивчення ціннісної свідомості (МВЦС), методика вивчення динамічних механізмів розвитку творчих здібностей (МВДЗ). Теоретичною базою тренінгу емоційно-ціннісного ставлення до професії є поняття суб'єктних цінностей, котрі визначаються як ціннісні конструкти життєвого досвіду, що мають відповідати двом умовам. По-перше, ціннісні конструкти повинні мати високий рівень особистісної значущості. За допомогою МВЦС цей параметр контролюється через кількість взаємозв'язків з рештою конструктів ціннісної свідомості. По-друге, елементарна суб'єктна цінність – це, принаймні, бінарне утворення. МВЦС дозволяє за допомогою факторного моделювання відтворити суб'єктно-ціннісне ядро особистості. Проблемно і ситуаційно спрямований аналіз ядерних цінностей на основі кореляційних зв'язків дозволяє виділити діади, що складаються з ціннісних конструктів, які: а) відображають ціннісний досвід соціальних стосунків; б) ціннісний досвід діяльності і розвитку людиною власних здібностей [3].

Соціально-моральнісна складова суб'єктних цінностей забезпечує реалізацію їх смислотворчої функції, а операційно-діяльнісна – інтенційної. Завдяки такому поєднанню

суб'єктні цінності з більшою ймовірністю, ніж ціннісні утворення, виявлені іншими методами, регулюють реальну (а не бажану) поведінку людини, визначають напрямки її саморозвитку.

Основною причиною блокування суб'єктної активності людини є певні диспропорції у структурі суб'єктно-ціннісного ядра особистості: там бракує або діяльнісних (так буває частіше), або моральнісних цінностей. Часто спостерігається й неузгодженість між цими групами цінностей, що теж позбавляє їх ознак суб'єктних цінностей. Для прикладу, людина прагне допомагати знедоленим, але жодних конкретних вмінь і знань, окрім співпереживання, для реалізації цієї мети запропонувати не може.

Провідна ідея тренінгу емоційно-ціннісного ставлення до професії у майбутніх режисерів, дизайнерів, музикантів полягає в тому, щоб, спираючись на реальний ціннісний досвід людини, використовуючи його як основу, реконструювати й актуалізувати ті суб'єктні цінності, які сприяють розвитку професійних здібностей [3].

Тренінг складається з таких етапів. Завдання першого – рефлексія ціннісного досвіду і створення моделі ціннісної свідомості за допомогою МВЦС. Другий етап – аналітичний. Тут виявляються проблемні моменти і ресурси для ціннісної підтримки професійного розвитку. На третьому – моделюючому етапі тренінгу – привносяться нові діяльнісні та моральнісні конструкти і створюється нова модель ціннісної свідомості, яка більшою мірою відповідає завданням професійного розвитку. Важливим моментом є те, що в нову модель залучаються не лише нові ціннісні конструкти, а й люди з контактного оточення, які є носіями цих цінностей. Проводиться ідея про те, що основою професійного зростання має бути взаємодія і співпраця з цими людьми. Наступний етап пов'язаний із контролем та самоконтролем змін, які відбулися у ціннісній свідомості. Контролюються чотири групи показників: перелік професійно-важливих діяльностей, якими володіє людина, кількість дій і операцій у кожній діяльності та рівень оволодіння ними, кількість референтних осіб у сфері професійної діяльності та їх належність до контактного оточення і особистісні якості, які необхідні для професійної діяльності. Цей етап спрямовано більшою мірою на розвиток діяльнісних і соціальних компонентів здібностей як необхідної умови професійного росту. П'ятий етап – це повторна реконструкція ціннісної свідомості за допомогою МВЦС, яка проводиться через деякий час, як правило, через місяць-півтора для того, щоб виявити усталені зміни в ціннісній свідомості [1].

Зауважимо, що й четвертий етап також може проводитися відстрочено. Допускається (і навіть заохочується) самотестування студентів за МВЦС, оскільки методика проста в користуванні і спрямована на розвиток рефлексії здібностей.

Загалом тренінг ціннісної підтримки професійного становлення фахівців творчих професій базується на авторських методиках, пов'язаних з факторним моделюванням ціннісної свідомості і є досить складним як з точки зору теоретичних засад, так і процедури проведення. Обсяг цієї статті не дозволяє зупинитися на всіх деталях, тому виокремимо лише принципові моменти.

Принцип опори на ціннісний досвід людини. Підтримати можна лише ті ціннісні смисли та інтенції, які вже існують і складають основу особистості.

Принцип „вмонтовування” у досвід привнесених цінностей. Нові ціннісні конструкти мають доповнювати усталену систему цінностей, а не руйнувати її. Радикальні зміни навряд чи можливі як результат тренінгу.

Принцип групового зняття ціннісних дисонансів. Ті розбіжності у ціннісному досвіді, які видаються людині травмуючі ми досить часто знімаються завдяки трактування їх групою як допустимих, нормальних, таких, що часто зустрічаються.

Принцип доповнення ціннісно-регуляторних схем. Часто в структурі суб'єктних цінностей не вистачає певних діяльнісних чи моральнісних компонентів. Ціннісна підтримка спрямована насамперед на заповнення цих прогалів з метою активізації смислового чи інтенційного компонентів суб'єктної активності.

Принцип зняття ціннісної конфліктності. Часто у ціннісному досвіді людини співіснують ціннісні утворення, пов'язані з різними життєвими періодами та людьми, протилежними за своєю ціннісною спрямованістю. Такий досвід може бути або вмонтований у систему

професійних цінностей, або дискредитований шляхом повторної реконструкції ціннісної свідомості.

Принцип включення нових ціннісних регуляційних схем у нові схеми особистісного росту. Цей принцип реалізується шляхом включення в програму професійного розвитку не лише ціннісних конструктів, а й реальних референтних осіб, які входять до контактного оточення.

Принцип особистісного наближення діяльнісних цінностей. Реалізується шляхом виділення окремих дій і операцій у професійних вміннях з допомогою МВДЗ.

Принцип особистісного наближення моральнісних цінностей реалізується шляхом виділення їх носіїв – людей – з контактного оточення.

Принцип соціальної валідизації цінностей. Іноді цінності професійного росту не узгоджуються із системою цінностей тієї соціальної групи, до якої входять студенти. Тренінгова група може надати ціннісну підтримку, визнаючи такі цінності важливими та необхідними.

Принцип рефлексивно-особистісної асиміляції цінностей. Реконструкція ціннісної свідомості, спрямована на професійний ріст, можлива лише за умови активності самих студентів, їх спрямованості на самопізнання і самовдосконалення.

Принцип визнання за особистістю права на відторгнення чи неприйняття певних цінностей, які є несумісними з її рівнем особистісного чи професійного розвитку. Тренінг ціннісної підтримки, як і будь-яке навчання (за Л.С.Виготським), має здійснюватися в зоні ближчого розвитку.

Принцип латентного існування ціннісних конструктів як потенціалу професійного розвитку. Досить часто окремі ціннісні уявлення існують у свідомості людей і оцінюються ними як позитивні, але регулювати поведінку починають лише тоді, коли вплітаються у реальні життєві контексти, у мотивацію реальних вчинків людини.

Принцип врахування необхідності латентного періоду, який потрібний для фіксації результатів ціннісної підтримки. Після тренінгу студентам необхідний деякий час для того, щоб одні цінності включити в контекст регуляції професійного росту, а інші – відкинути. Цей час іде на перебудування як способів власної діяльності, так і соціальних стосунків.

Принцип поєднання двох рівнів аналізу: особистісного і професійного. Ціннісна підтримка професійного становлення має використовувати, а не переробляти ті особливості особистості, які вже склалися у людини, прилаштовуючи до них „споріднені” напрямки і методики психологічної роботи.

Принцип фіксування і ціннісного закріплення успіхів у нових видах професійної діяльності.

Принцип взаємного поцінування досягнень. Це ціннісний обмін, в результаті якого відбуваються як процеси групової інтеграції на основі спільних професійних інтересів та цінностей, так і процеси індивідуалізації, які йдуть через визнання підвищеної компетентності особистості в окремих сферах професійної діяльності.

Принцип нерівномірності розвитку і динаміки ціннісних пріоритетів. Професійне становлення відбувається в потоці життя. Життєві переживання, пов'язані з коханням, втратою близьких людей, втому тощо можуть відсунути на задній план проблеми професійного зростання. В таких випадках не залишається нічого іншого, як дати людині пережити ці події, включити їх у систему особистісних цінностей, а вже тоді повернутися до проблеми професійного росту [4].

Результати експериментального дослідження

Тренінг ціннісної підтримки професійного становлення фахівців зазначених професій є досить гнучким і методично насиченим методом. Виконання технологічно достатньо складних завдань і вправ стимулює розвиток професійної спрямованості студентів, а ціннісна підтримка групи надає їй стійкості і транситуативності. Тренінг може бути адаптований для молодих психологів і скерований на попередження та усунення професійних деформацій та особистісних криз [5].

Окрім цього було реалізовано низку поперечних зрізів, ними було охоплено 322 студенти I-V курсів, що дало змогу діагностувати динаміко-інтегративні тенденції у смисложиттєвих орієнтаціях та мотиваційній готовності протягом їх навчання у ВНЗ [2].

Вивчення змістових аспектів смисложиттєвих орієнтацій за «Морфологічним тестом життєвих цінностей» В.Сопова і Л.Карпушіної показало, що найбільш значущою цінністю для студентів-режисерів, дизайнерів, музикантів протягом всього навчання є матеріальне становище (1), яке, як свідчить аналіз творів «Сенс мого життя і моя професія», розглядається студентами як умова життєвої стабільності. Наступними за пріоритетністю є цінності «збереження власної індивідуальності» (2), «духовна задоволеність» (3), «активні соціальні контакти» (4), «досягнення» (5), «самовдосконалення» (6), «креативність» (7), «власний престиж» (8).

Професійно важливі цінності рівномірно і стабільно розташовуються у цілісній ієрархії цінностей, займаючи 2, 3, 6, 7 місця. Протягом навчання у ВНЗ відбуваються деякі коливання в ієрархії цінностей студентів, однак їх амплітуда є незначною, що, в цілому, свідчить про відсутність кардинальних змін у цій сфері. Найважливішими напрямками самореалізації студентів протягом усього періоду підготовки є сфери професійного життя і навчання, що є цілком закономірним і сприятливим для фахового становлення.

Результати кореляційного аналізу вказують на динаміку зв'язків між професійно важливими цінностями саморозвитку, духовної задоволеності, збереження індивідуальності, креативності та їх взаємозалежностей зі сферами навчання і освіти. Так, взаємозв'язки цих смисложиттєвих орієнтацій на 1-му курсі перебувають переважно в діапазоні $r=0,45\div 0,58$, на 2-3-х курсах домінують взаємозв'язки $r=0,5\div 0,75$, на 4-му курсі інтеграція професійних смисложиттєвих орієнтацій дещо знижується – здебільшого в інтервал $r=0,45\div 0,7$, а на 5-му курсі їх діапазон та верхня межа сягають максимального рівня – $r=0,45\div 0,8$ (тут і надалі рівень значимості r при $p\leq 0,01$).

В цілому динаміка інтенсивності та міцності цих взаємозв'язків дозволяє констатувати інтеграцію (з деяким зниженням її рівня на 4-му курсі) професійних смисложиттєвих орієнтацій студентів-режисерів, дизайнерів, музикантів протягом їх фахової підготовки.

Узагальнення результатів тесту СЖО Д.Леонтьєва базувалось на нормативних показниках, отриманих в результаті констатуючого експерименту (на вибірці 322 студентів), що дало змогу здійснити їх стандартизацію за ознакою професійної приналежності. Протягом навчання у студентів-режисерів, дизайнерів, музикантів спостерігається зниження показників переживання цілей майбутнього, емоційної насиченості життя та ставлення до себе як до творців свого життя: вони досягають мінімальних значень на 3-му курсі, а далі – зростають до 5-го курсу. Показники переживання керованості життя і задоволеності самореалізацією, навпаки, зростають до 3-го курсу, далі – знижуються, стабілізуючись наприкінці навчання. У студентів динаміка показників є більш виразною, особливо щодо загального переживання осмисленості життя, однак її амплітуда не виходить за межі стандартних відхилень.

Динаміка змісту суб'єктивних інтерпретацій ціннісно-сміслового ставлення студентів до своєї професії свідчить про переважання у студентів перших курсів «романтизованого», подвижницького розуміння майбутньої професії як такої, що покликана «покращити весь світ», «зробити життя красивим та всіх людей щасливими», і в цьому контексті, сприйняття її, в першу чергу, як джерела особистісного самовдосконалення та самопомоги. У процесі навчання відбувається переорієнтація студентів з позиції власної психологічної оптимізації на позицію бачення професійної справи як майбутньої професійної діяльності: зростає розуміння її сутності, складності, відповідальності, врахування соціальних та матеріальних аспектів праці.

Як показали результати кореляційного аналізу, смисложиттєве ставлення студентів до своєї професії, з поміж інших варіантів позитивного ціннісно-сміслового ставлення, найтісніше взаємопов'язане з параметрами усіх блоків мотиваційної готовності, а особливо з прагненням до пізнання професії, переживанням професійного потенціалу, схильності, покликання до професії (переважно у діапазоні $r=0,6\div 0,8$ для старшокурсників).

У другій половині навчання поширюється й негативне ставлення студентів до своєї професії, обумовлене очікуванням труднощів щодо майбутнього праце-влаштування та

матеріального забезпечення, яке негативно корелює з професійно значущими смисложиттєвими орієнтаціями у старшокурсників $r=-0,4\div-0,565$, знижуючи якісні показники ціннісно-смыслового блоку мотиваційної готовності.

Виявлені якісні зміни у ставленні студентів до своєї професії в поєднанні з констатованою інтеграцією смисложиттєвих орієнтацій вказують на розвиток ціннісно-смыслового блоку мотиваційної готовності студентів-режисерів, дизайнерів, музикантів (з деяким зниженням якісних та кількісних показників на 4-му курсі) до майбутньої професійної діяльності протягом підготовки у ВНЗ.

Дослідження другого блоку структури мотиваційної готовності методом анкетування дозволило виявити широкий спектр варіантів суб'єктивної інтерпретації параметрів професійної спрямованості та їх динаміку. Так, найважливішими з них є задоволеність здійсненим професійним вибором, професійна самовизначеність, бажання працювати у майбутньому за фахом, що мотивуються цікавістю до змісту своєї професійної діяльності, переживанням схильності до неї, свого професійного потенціалу та покликання, бажанням забезпечити достойне соціальне і матеріальне становище. У процесі навчання збільшується кількість студентів, яким притаманні ці показники професійної спрямованості.

Важливим чинником її формування є проходження практики, у ході якої поглиблюється розуміння праці режисера, дизайнера, музиканта, виробляються професійні уміння, відбувається оцінка власних фахових можливостей, що сприяє усвідомленню особистісно-професійної відповідності (чи невідповідності) обраній спеціальності.

Зниження якісних та кількісних показників професійної спрямованості, яке спостерігається у другій половині навчання, зумовлено переживанням складності праці режисера, дизайнера, музиканта, негативними очікуваннями щодо працевлаштування, які негативно корелюють з іншими параметрами мотиваційної готовності, знижуючи бажання працювати за фахом у майбутньому.

Якісна інтерпретація результатів кореляційного аналізу показує, що такі висловлювання, як «можливо, професію режисера, дизайнера, музиканта варто здобувати заради особистісного розвитку, а не професійної діяльності», «оволодіння професією допомагає пізнати і змінити себе, розширює мої можливості», зовні відображають позитивне ставлення до професії, однак, не вказують на бажання працювати у майбутньому за фахом. Ці суб'єктивні інтерпретації власного професійного становлення, як і ціль «отримати престижну роботу і високу зарплату», негативно корелюють з іншими параметрами мотиваційної готовності, що дозволяє визначити їх як прояви квазіпрофесійної спрямованості.

Аналіз динаміки професійних цілей студентів-режисерів, дизайнерів, музикантів свідчить про недостатнє розуміння ними необхідності постійного фахового самовдосконалення, врахування конкретних методичних аспектів майбутньої діяльності, а також про загальну вузькість змістового репертуару цілей, що актуалізує доцільність створення формуючих програм, спрямованих на розвиток їх професійного самопроекування.

Протягом навчання, в цілому, спостерігається динаміка показників творчої і загальної активності, соціальної корисності та професійної спрямованості (за тестом «Діагностика мотиваційної структури особистості» В.Мільмана), яка виявляється у їх зростанні на перших етапах навчання, зниженні на 3-4-х курсах та наступному підвищенні у випускників.

Узагальнення результатів кореляційного аналізу дозволяє констатувати наявність взаємозв'язків між параметрами всередині блоку власне професійної спрямованості та взаємозалежностей з професійними смисложиттєвими орієнтаціями і варіантами позитивного ціннісно-смыслового ставлення. Ці взаємозв'язки є динамічними і характеризуються зростанням на перших етапах навчання (у діапазоні переважно від $r=0,35\div0,6$), деякому зниженні їх інтенсивності та міцності у студентів 3-4-х курсів (здебільшого $r=0,35\div0,55$) та досягненні найвищого рівня інтегрованості у випускників ($r=0,5\div0,75-0,8$).

В цілому можна констатувати розвиток професійної спрямованості студентів-режисерів, дизайнерів, музикантів, який характеризується зростанням динаміко-інтегративних тенденцій

якісних та кількісних показників цього блоку на перших етапах навчання, зниженням їх всередині навчального процесу та наступному підвищенні наприкінці професійної підготовки.

Для дослідження компонентів третього блоку мотиваційної готовності застосовувалась модифікована нами «Методика вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» О.Реана і В.Якуніна, яка показала, що на перших етапах навчання у майбутніх режисерів, дизайнерів, музикантів виразно домінує внутрішня мотивація навчальної діяльності, змістом якої є бажання здобути професію, пізнати внутрішній світ людей; у студентів 3-го курсу суттєво зростає компонент зовнішньої позитивної мотивації, представлений бажанням отримати диплом про вищу освіту та забезпечити собі позитивний імідж серед оточуючих самим фактом навчання на цій спеціальності; у четвертокурсників, крім зовнішнього позитивного компоненту мотивації, представлений також і негативний варіант, який акумулює в собі прагнення уникнути проблем під час сесії та дівість примушування до навчання з боку батьків.

Ця тенденція супроводжується незадоволеністю процесом професійної підготовки у третьокурсників (за даними анкетування) та різким зниженням ставлення до навчання у студентів 4-го курсу (за «Шкалою ставлення до навчання» Ю.Орлова). Подібні зрушення виявили Д.Завалішина, Т.Кадикова, Н.Хазратова, О.Гейник, Н.Войтович, А.Земба, І.Кравченко та ін., констатуючи наявність кризи професійного становлення, яка припадає саме на середину навчання і завершується до кінця етапу здобуття освіти. У зв'язку з останнім нами виявлено, що у випускників стабілізується переважно внутрішня мотивація навчальної діяльності, а компонент зовнішньої позитивної мотивації представлений бажанням отримати диплом та забезпечити достойне матеріальне становище, що є цілком зрозумілим як для прагнень п'ятикурсників.

Вивчення професійної мотивації за методикою І.Кокуріної дало змогу встановити, що компонент мотивів, релевантних праці режисера, дизайнера, музиканта, протягом навчання становить близько 47-52% від усього їх спектру. При цьому спостерігається зниження показників мотивів перетворення і досягнення на 3-му курсі, мотиву комунікації на 4-му курсі та наступна їх стабілізація у п'ятикурсників.

Інтегративні процеси між параметрами блоку навчально-професійної мотивації, професійними смисложиттєвими орієнтаціями, позитивним ціннісно-смысловим ставленням студентів до професії, параметрами професійної спрямованості характеризуються зростанням інтенсивності та міцності взаємозв'язків на перших етапах навчання (в середньому від $r=0,4\div 0,55$ у студентів 1-го курсу, до $r=0,5\div 0,7$ у студентів 2-3-курсів), деяке їх зниження на 4-му курсі (переважно $r=0,4\div 0,6$) та досягнення найвищого рівня інтегрованості на завершальному етапі навчання (здебільшого $r=0,55\div 0,7-0,77$ у випускників).

В цілому наявні динаміко-інтегративні тенденції у формуванні мотиваційної готовності студентів-режисерів, дизайнерів, музикантів до майбутньої професійної діяльності, які виявляються в наступному: протягом професійної підготовки спостерігається зростання якісних і кількісних показників та інтеграція параметрів мотиваційної готовності студентів, їх зниження на 3-4-х курсах та наступне підвищення і досягнення максимального рівня інтегрованості у випускників.

Динаміка взаємозв'язків смисложиттєвих орієнтацій студентів-режисерів, дизайнерів, музикантів та параметрів їх мотиваційної готовності до професійної діяльності виявляється у інтеграції професійних смисложиттєвих орієнтацій, зростанні інтенсивності та міцності їх взаємозв'язків з параметрами мотиваційної готовності на перших етапах навчання, їх зниженні на 3-4-х курсах та досягненні найвищого рівня інтегрованості у випускників.

Література

1. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. / Б.Г.Ананьев. СПб.: Питер, 2001. – 272 с.
2. Анцыферова Л.И. Личность с позиций динамического подхода / Л.И.Анцыферова // Психология личности в социалистическом обществе. Личность и её жизненный путь / Под ред. Б.Ф.Ломова, К.А.Абульхановой-Славской. – М.: Наука, 1990. – С.127-134.

3. Вахромов Е.Е. Самоактуализация и жизненный путь человека / Е.Е.Вахромов // Современные проблемы смысла жизни и акме. Материалы VI-VII симпозиумов ИП РАО / Под ред. А.А.Бодалева, В.Э.Чудновского, Н.Л.Карповой и др. – М.: ПИРАО, 2002. – С.147-164.
4. Климов Е.А. Введение в психологию труда. / Е.А.Климов. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – 199 с.
5. Кляйн П. Справочное руководство по конструированию тестов. / П.Кляйн. – К.: «ПАН ЛТД», 1994. – 286с.

REFERENCE

1. Ananov B.G. O problemah sovremennogo chelovekoznaniiya./ B.G.Ananov. SPb.: Piter, 2001. – 272 s.
2. Antsyiferova L.I. Lichnost s pozitsiy dinamicheskogo podhoda / L.I.Antsyiferova // Psihologiya lichnosti v sotsialisticheskom obschestve. Lichnost i eYo zhiznennyiy put / Pod red. V.F.Lomova, K.A.Abulhanovoy-Slavskoy. – М.: Nauka, 1990. – S.127-134.
3. Vahromov E.E. Samoaktualizatsiya i zhiznennyiy put cheloveka / E.E.Vahromov // Sovremennyye problemy smysla zhizni i akme. Materialyi VI-VII simpoziumov IP RAO / Pod red. A.A.Bodaleva, V.E.Chudnovskogo, N.L.Karpovoy i dr. – М.: PIRAO, 2002. – S.147-164.
4. Klimov E.A. Vvedenie v psihologiyu truda. / E.A.Klimov. – М.: Izd-vo MGU, 1988. – 199 s.
5. Klyayn P. Spravochnoe rukovodstvo po konstruirovaniyu testov. / P.Klyayn. – К.: «PAN LTD», 1994. – 286s.

В статье на основании результатов теоретического анализа и данных экспериментального исследования представлена взаимосвязь между параметрами: ценностное отношение к профессии и мотивационная готовность к профессиональной деятельности. Определяются специфические особенности отношения к профессии у будущих режиссеров, дизайнеров, музыкантов.

Ключевые слова: будущие режиссеры, дизайнеры, музыканты, мотивационная готовность к профессиональной деятельности, ценностное отношение к профессии.

The article based on the results of theoretical analysis and experimental research data shows the relationship between the parameters: «value attitude to the profession» and «motivational readiness for professional work». Determine the specific features of the relation to the profession of future filmmakers, designers and musicians.

Keywords: future filmmakers, designers, musicians, motivational readiness to professional activity, value attitude to the profession.

УДК. 159

ГРУПИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПІДЛІТКАМ

Володарська Н.Д., Мирошниченко М.М.

Запропоновані технології психологічної допомоги апробовані в групах підлітків оздоровчих таборів та терапевтичних групах (10 днів) та довгострокових (1 рік) в Центрі дитячої психології Дмитра Карпачова (м. Київ). Розглянуто можливості геїтальт підходу в програмі психологічного супроводу підлітків, що сприятиме знаходженню внутрішніх ресурсів та поєднанню їх з реальними умовами життя, з поведінкою, реальними вчинками. Програма скоординована на пошук і реалізацію високого смислу життя, оскільки саме цей рівень забезпечує високу якість життя особистості, її внутрішній розвиток, самореалізацію особистості. Довгострокова і короткострокова програми поєднали в собі процедури різного характеру: навчальні, евристичні, ігрові, практичні. Важливим моментом проведення формувальних впливів розглядається модель «розвивального ефекту» геїтальттерапії.

Ключові слова: геїтальт, психологічний супровід, самореалізація, смисл життя.

Проблеми молоді сьогодення потребують нових методів та підходів в системі психологічної допомоги. Становлення життєвих смислів протікає суперечливо, підлітки і юнаки